

III RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 13 (3).**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 15. oktoobril 1926. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 95 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **J. Soots**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **J. Lattik**, põllutöominister **O. Köster**, kohtuminister **J. Sepp**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**.

Päevakord:

1. Välisministri aruanne rahvasteliidu VII täiskogu istungi töödest.

2. Väljaveotolli § 1. p. 1. muutmise seadus — rkl. J. Lehtman'i ettepanek.

3. Riigitöölise ühekordse palgalisa seadus — Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

4. Kriminaalseadustiku komisjoni valimine (5 liiget) — Riigikogu juhatusel ettepanek.

5. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seadus — maakomisjoni ettepanek.

6. Kaitseväeosade ja -asutuste alla võetud ruumide üüri- ja maksu pikendamise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

7. Kartuliteveo kontrolli seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

8. L. Johanson'i küsimine Vabariigi Valitsusele sarakihaguse vastu võitlemise kohta.

9. A. Luige küsimine põllutöoministrile Viljandi maakonna Adavere asunduses väljaantavate käsitöölise-kohtade asjus.

10. A. Luige küsimine põllutöoministrile Viljandi maakonna Adavere asunduses maade väljaandmise kohta.

11. A. Schulbach'i küsimine rahaministrile elukorterite ehituslaenu väljaandmise asjus.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.10 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku. Riigikogu liikmetele kättejagatud päevakorra kohta muudatus-ettepanekuid ei tehta, — loen päevakorra vastuvõetuks.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

1. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus.

Enne nimekirja järgi. Riigikogu töödest osa võtma on kutsutud Mart Adamson.

2. Teadaandmine Vabariigi Valitsusele tagasiantud ja komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta.

2. Eesti ja Läti vahelise sotsiaalse abiandmise kokkuleppe ja selle kokkuleppe lisaprotokollide kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

3. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

4. Mäeseadus — üldkomisjoni.

5. Karistusmäärused kaitseväge teenistuse kohustuse seaduse rikkumise asjus — üldkomisjoni.

3. Teadaandmine N. Semjonov'i Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühmast väljaastumise kohta.

1926. N. Semjonov.“

4. Välisministri aruanne rahvasteliidu VII

Sekretär **J. Piiskar**: Riigikogust on tagasi astunud 15. oktoobril 1926. a. Aksel Rüttili — Eesti sotsialistliku tööliste partei Tartumaa valimisringkonna

na nimekirja järgi. Riigikogu töödest osa võtma on kutsutud Mart Adamson.

Vabariigi Valitsusele tagasi ja komisjonidesse on antud järgmised seaduseelnõud:

1. Kalade ja kalakauba väljaveo kontrolli seadus — Vabariigi Valitsusele tagasi.

2. Eesti ja Läti vahelise sotsiaalse abiandmise kokkuleppe ja selle kokkuleppe lisaprotokollide kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

3. Eesti ja Briti vahelise rahatransfertide vahetamise kokkuleppe kinnitamise seadus — väliskomisjoni.

4. Mäeseadus — üldkomisjoni.

5. Karistusmäärused kaitseväge teenistuse kohustuse seaduse rikkumise asjus — üldkomisjoni.

Riigikogu juhatusel on esitatud järgmine teadaanne: „Riigikogu juhatusel. Kuna minu vastu on tõstetud teatav süüdistus, mis tuleb kohtus arutamisele, siis pean tarvilikuks Eesti sotsialistliku tööliste partei rühmast lahkuda, et mitte võimalust anda minu süüdistuse puhul rühma peale varju heita. 15. okt. 1926. N. Semjonov.“

Välisminister **Fr. Akel**: Lugupeetud Herrad Riigikogu liikmed! Ver-

täiskogu istungi tööd. sailles'i rahuleping lõpetas suure ilmasõja, kuid ei suutnud lepitada sõdivaid rahvaid. Viimane asjaolu ei takistanud mitte ainult sõjahaavade parandamise loomulikku käiku, vaid aitas kaudset kaasa majanduselu tagasimineku kogu Euroopas. Alatasa suurenev majanduslik kitsikus lasus sõja tagajärjel tugeva survena rahvaste peal, ja tahes või tahtmata tuli otsida teid, kuidas saavutada kokkulepet endiste vastaste ja vaenlaste vahel, et päästa kultuurilisemat, kuid poliitiliselt kõige tundelisemat osa Euroopast majandusliku kokkuvarisemise eest.

Kogu küsimuse keerdsõlmeks sai eesrinnas Saksa-Prantsuse pineva vahekorra lahendamine. Taheti leida reaalsed väljapääseteed ummikust, siis pidi välja mindama just selle vahekorra parandamise peale — kiirelt ja otsustavalt. Just majanduslik kitsikus ja latentne sõjahirm sundis välja sirutama kätt, sundis unustama vihavaenu, sundis loobuma prestiishi poliitikast ja aset andma lepituse vaimule. Leidus mehi, kelle pilk ei petnud ja kelle poliitiline julgus ei tõrkunud asuda teele ja enesega kaasa tõmmata rahvaid kokkuleppe katsetele.

Minu härrad, Teile ei ole tundmata see pikk tee üle Spaa, Londoni, Genua, Genfi — Locarnosse ja rahvasteliidu juhtiv osa sellel käigul.

Oktoobril 1925. a. löödi Locarno konverentsil käed kokku: Sõlmiti rida lepinguid — arvu poolest 5 — nimelt Saksa-Prantsuse ja Saksa-Belgia garantiileping Briti ja Itaalia vastutusel, sõlmiti vahekohtuleping Saksa-Prantsuse, Saksa-Belgia, Saksa-Poola ja Saksa-Tshehho-slovakkia vahel, mille vormiline allkirjutamine 1. detsembril samal aastal Londonis järgnes.

Kuid nende lepingute maksmahakkamine oli seotud ühe klauseli külge, ja see klausel oli — Saksamaa vastuvõtt rahvasteliitu.

Et seda vastuvõttu kiirendada, et mitte ära oodata rahvasteliidu täiskogu korralist kokkustumist septembris 1926., otsustati kokku kutsuda juba märtsikuul 1926. a. erakorraline rahvasteliidu täiskogu istung — peasjalikult selle ülesande täideviimiseks.

Kuna rahvasteliidu ümber koondatud 55 riigist — täiskoosolekule oli neist ilmunud 48 riiki — ühtki ei leidunud, kes oleks sisuliselt vaielnud Saksamaa vastuvõtu vastu rahvasteliitu, kuna kõik eelnõuded selleks olid täidetud, tekkis siiski samal koosolekul konflikt teisel alusel, mis oma järeldestega esile kutsus sügava lõhe rahvasteliidu peres — rahvasteliidu kriisi. Küsimus keerles alaliste kohtade ümber rahvasteliidu nõukogus, kus Saksa- maale ette ära lubatud oli alaline koht, ja mille

peale pretendeerisid ka teised riigid, nimelt Brasiilia, Hispaania ja Poola.

Kuna selles küsimuses märtsikuul täiskogu istungil kokkulepet ei saavutatud, nimelt Brasiilia murdmatu vastuseisu pärast, pidid Saksamaa esitajad, kes juba Genfi olid ilmunud, tühjade kätega koju sõitma. Oli tekkinud kriis, mis rahvasteliidu universaalsust tõsiselt ähvardas.

Selle meeoleolu tõusu järele, mis tekkis Locarno järele, tuli ilmsiks meeoleolu sügavam möön. Kolmiktähe — Chamberlain, Briand ja Stresemann — püüetele oli ette veeretatud kivi. Nõudis palju sihikindlust ja usku asjasse, et üle saada raskusest ja alal hoida rahvasteliidu peret ja kokkuleppe meelt tema keskel.

Pärast märtsikuul istungit jätkas ettevalmistav komisjon oma tööd, aluseks võttes lord Cecil'i kava, mille sisu selles seisab, et õiglaste nõuete rahuldamiseks tuleb rahvasteliidu nõukogu ümber korraldada, määrates, ühes arvesse võttes Saksamaad, 5 alalise koha kõrval 6 asemele 9 valitavat kohta ja uuesti asutades nõndanimetatud poolalaliste liikmete instituudi, kus 9 valitavast liikmest arviliselt mitte üle 3 täiskogu poolt tagasivalitavaks tunnustatakse, ja seda juba kohe pärast nende valimist nende eneste poolt avaldatud soovil.

Kuna nõukogu istungil juunikuul ka lord Cecil'i ettepaneku suhtes kokkuleppele ei jõutud, teatasid Hispaania ja Brasiilia oma lahkumisest rahvasteliidust, kuna Poola äraootavale seisukohale jäi.

Minu härrad, olen meelega pikemalt peatunud eelpooltoodud faktide juures, et lühidalt skitseerida seda üldist meeoleolu, mille all kokku astus rahvasteliidu 7. täiskogu istung läinud septembril ja mille üle aru anda minu tänane kohus on.

Rahvasteliidu 7. täiskogu pikka päevakorda oli asetatud kaks kardinaalküsimust: Saksamaa vastuvõtmine rahvasteliitu ja rahvasteliidu nõukogu ümberkorraldamise küsimus. Hakatusest peale oli selge, et nende kahe küsimuse lahendamine mitte ainult käesoleva istungi peaaulesanne ei ole, vaid et nende küsimuste lahendamiseks või mittelahendamiseks rahvasteliidu prestiish ja heakäekäik lähemas tulevikus otsustaval määral ära ripub, veel enam — et nende küsimuste saatusest oleneb kogu selle töö tagajärg, mis tõsise rahu jaluleseadmiseks Euroopa riikide vahel seni tehtud.

Seisukord, ütlen ma, oli tõsine, kuid eestvõtjate meeoleolu kindel. Seda oli iga silmapilk märgata: kriisist peab üle saama — see oli üldine arvamine Genfis istungi algul.

Mindi kindlal sammul asja juurde, et õhk-konda lahendada enne, kui asuda jooksvate

küsimuste juurde. Juba esimese päeva teise koosoleku päevakorda, — kui oli valitud täiskogu esimees, — oli asetatud nõukogu raaport tema istungist 4. IX, kus päevakorrale oli võetud: 1) Saksamaa vastuvõtmine rahvasteliitu, 2) nõukogu liikmete arvu suurendamise küsimus ja 3) uue nõukogu valimise mooduse küsimus. Niipea kui olid moodustatud komisjonid, asuti juba esimese või juriidilise komisjoni esimesel istungil — 7. IX — Saksamaa vastuvõtu ja nõukogu ümberkorraldamise küsimuse lahendamisele. Motta kindlakäelisel juhatusel võeti lord Cecil'i kava, nagu see oli heakskiitmist leidnud ettevalmistamise komisjoni poolt, arutusele. Saksamaa vastuvõtu vastu vaidlusi ei olnud, kuid ei olnud siiski puudu teravatest arvustustest ja juriidiliselt hästi põhjendatud vastuvaidlemistest nõukogu liikmete arvu suurendamise suhtes. Eriti Skandinaavia riikide esitajad, samuti Hollandi ja Itaalia esitajad tõid ette põhjendusi, mis katsusid selgeks teha, et nõukogu liikmete arvu suurendamine 6 pealt 9 peale nõukogu mõju täiskogu prestiihi kahjuks asjata suurendab, et suurearvulise nõukogu töö raskemaks muutub, kuna nõutavate ühehääleliste otsuste tegemiseks alaliselt suuremate kompromisside peale minna tuleb, mida mittesoovitavaks nähtuseks pidada tuleb. Otse ebaloomulikuks arvati poolalaliste liikmete valimist, kuna ometi raske on kellelegi ette anda kindlustust, et ta oma mandaadi lõpul tingimata tagasi valitakse. Teiselt poolt seletati aga, et kriisist ülesaamiseks tuleb loobuda prestiihi poliitikast, tuleb jätta poliitiline egoism, tuleb kas või murda, et maksa panna Locarno kokkulepe, mille asemele keegi midagi teist ja paremat ei oska soovitada. Oli näha, et mäng kõrge, kuid et võidulootused olemas, selleks oli tehtud küllaldaselt eeltööd. Oli selge, et isegi vastuvaidlejalatel tuli minna iseenese vastu ja seda iseenese pärast, see tähendab rahvasteliidu heakäekäigu pärast. Leiti siis ka nõnda öelda, et osalinegi kompromiss, mis selles seisis, et vastu võeti Norra esitaja ettepanek, nimelt et essemblee enesele õiguse jätab, igal silmapilgul nõukogu uusi valimisi ette võtta, kui ta seda tarvilikuks peab. Sellega seati täiskogu peremeheõigused jälle tasakaalu tema autoriteediga ja küsimus võidi lahendatuks lugeda.

Täiskogule esitati 8. septembril büroo ettepanek: 1) märtsikuu täiskogu juriidilise komisjoni raaport Saksamaa rahvasteliitu vastuvõtmise asjus ja 2) nõukogu resolutsioon 4. septembrist, mis sisaldas: a) alalise liikme koha andmist nõukogus Saksamaale ja b) ettevalmistamise komisjoni ettepanekut nõukogu valitavate liikmete arvu 6 pealt tõsta 9 peale ja 3) ettevalmistava komisjoni ettepanek nõukogu

liikmete valimise mooduse ja nende mandaa-tide korra kohta. Selle ettepaneku järgi tõstetakse alaliste liikmete arv nõukogus ühes Saksamaaga 5 peale. Valitavate liikmete arv suurendatakse 6 pealt 9 peale, misjuures 3 liiget ühe aasta peale valitakse, 3 liiget kahe aasta peale ja 3 liiget kolme aasta peale valitakse. Sellega mõeldi saavutada rotatsioon või roulement nõukogu koosseisus, mis võimaldab siis suuremal määral üksikute riikide järjelist osavõttu nõukogu tööst. Tagasivalitavaks võib tunnistada valimise läbi kuni kolm nõukogu liiget, nende hulgast üheksa, kes juba valitud vastaval sooviavaldusel kirjalikul teel kohe pärast valimiste toimingut. Büroo ettepanekute aruandjaks täiskogu istungil oli määratud Motta, kes tuliste sõnadega kaitses neid ettepanekuid, ja pärast seda, kui sõna olid võtnud Hollandi ja Skandinaavia esitajad, korrates seda, mis nad esimesel ja teisel komisjoni istungil olid öelnud, asuti esimese ja teise ettepaneku hääletamisele. Ühel häälel võeti siis täiskogu poolt vastu 1) Saksamaa rahvasteliidu liikmeks ja 2) anti Saksamaale alalise liikme koht nõukogus, 3) tõsteti nõukogu liikmete arv 6 pealt 9 peale.

Tõepoolest 8. september oli seitsmenda täiskogu istungi suurpäev. Üksmeelselt oli lahendatud märtsikuu kriis, vastu oli võetud Saksamaa rahvasteliitu ja lahendatud oli nõukogu liikmete arvu suurendamise küsimus. Lahtiseks jäi uute liikmete tegelik valimine uuel alusel, mis esimesse komisjoni arutusele anti.

10. septembril astusid täiskogu saali Saksamaa esitajad kogu ajakirjanduse looshi ja publiku aplausi saatel, ja president tervitas nende ilmumist kui uue epohhi algust, kui uus alus pandi rahvaste rahuliku koostöö edule. Järgnesid Streseman'i ja Briand'i kõned, mis oma sügavuse ja soojuse poolt ei jätnud midagi soovida. Need olid rahukellukesed, mis nende tüsedate riigimeeste rinnus helisesid ja kogu koosolijaid valdasid.

Minu härrad, Eesti delegatsioon andis teadlikult oma hääle nende ettepanekute poolt. Meie loodame, et Saksamaa astumine rahvasteliitu meile head toob: Saksamaa on riik, kelle poole meie majanduslikud huvid pöörduvad. Tervelt 30% meie väljaveost leiab turgu Saksamaal, ja sisseveo suhtes seisab Saksamaa meil esimesel kohal. Koostöö Saksamaaga rahvasteliidu peres loob meile uusi võimalusi uute sidemete loomiseks meie ja Saksamaa vahel. Saksamaa vastuvõtt rahvasteliitu tähendab tõepoolest uut epohhi rahu kindlustamiseks, nagu seda väljendas president Nintchitch. See kindlustab ka kaudselt rahu meie ümber. Sest rahu, julge-

olek ja sellega võimaldatud väevähendus, need on rahvasteliidu domineerivad püüded, mida ka meie kõrgelt hindame ja jõudumööda toetame.

16. septembril täiskogu istungil olid päevakorras nõukogu uute liikmete valimised. See oli tähtis küsimus, sest tõsiasi on, et rahvasteliidu tegevus ja aktiivsus tegelikult koondub nõukogu ümber, kes on tõelikult rahvasteliidu täidesaatev organ ehk rahvasteliidu valitsus. Rahvasteliidu pakti neljandas artiklis on öeldud: Nõukogu teeb tegemist kõigi küsimustega, mis kuuluvad rahvasteliidu aktiivsuse piirkonda ehk mis puudutavad maailma rahvaste rahu. Väljaspool nõukogu töötavad meetodiliselt komisjonid ja tehnilised alamkomisjonid, kuid juhib ja otsustab nõukogu. Täiskogule jääb õieti osaks — kinnitada ettepanud nõukogu otsuseid ja, mis tähtis, oma resolutsioonidega anda sihti rahvasteliidu püüetele. Õigusega on tähendatud selle peale, et sarnase olukorra juures rahvasteliidu täiskogu autoriteet õige madalale võib langeda, kuid teiselt poolt avaldatakse vastuväidet, et see olukord mingit paha ei tähenda, et rahvusvaheliste vastolude ja huvide kokkupõrgete lahendamine sel teel, nimelt nõukogus ja mitte täiskogus, palju kergem ja otstarbekohasem on.

Neil põhjustel on arusaadav, et nõukogu liikmete arvu suurendamise küsimus a priori enamuse poolehoidu võitis, esmalt selleks, et tõsta selle organi moraalset mõju ja teiseks, et rohkem riike saaksid oma esituse nõukogus; nimelt kokkuvõttes endise 10 asemele uue projekti järgi 14. Et sellel suurearvulisel nõukogul raskem töötada on üksmeelsete otsuste saavutamiseks, sest et need otsused ühel häälel peavad tehtama, selle peale tähendasin mina eespool.

Mitmeastmelise hääletamise juures, nii nagu see ette pandud oli projektis, valiti siis 3 aasta peale Poola, Rumeenia ja Tshiili, 2 aasta peale Hollandi, Kolumbia ja Hiina, ja 1 aasta peale Belgia, Salvador ja Tshehho-slovakkia.

Õigusega, minu härrad, on juhitud tähelepanu selle peale, kuidas see juhtus, et Balti riigid ja Skandinaavia nõukogus seekord ilma esituseta jäid. Lihtsalt sellepärast, et ükski neist riikidest oma kandidatuuri üles ei seadnud. Paistis võimalik olevat, et Soome oma esitaja oleks võinud läbi viia, mida meie heal meelele oleksime näinud, kuid Soome keeldus kategooriliselt kandideerimast ja meie sõbralik nõu ei parandanud asja. Ei saa igal tingimisel süü rääkida Balti riikide neglisheerimi-

sest valimistel, ja minu arvates tuleviku väljavaated selles suhtes ei ole vististi halvad.

Pärast nõukogu liikmete valimisi avaldas ainult Poola soovi tagasivalitavuse suhtes, kuna tegelikult võimalik oli selle peale kandideerida kolmel riigil. Ja siis 36 häälega 48 hääle hulgast tunnustati Poola poolalaliseks ehk tagasivalitavaks liikmeks nõukogus.

Et siin valimisest jutt on, siis lubatagu paari sõnaga peatuda valimiste juures üldse.

Nagu teada, valiti ühel häälel VII täiskogu esimeheks Jugo-Slaavia minister Nintchitch. On harjumuseks saanud, presidendi kohta anda vähema riigi esitajale. Valik oli kohane, sest presidendil ei puudunud kindel käsi, ja oli märgata, et tööde edasinihutamises presidendil mõju ei puudunud. Kuid teada on, et täiskogu juhatus ehk büroo koosneb peale esimehe kuuest abiesimehest ja kuuest komisjoni esimehest. Abiesimeesteks valiti seekord, nagu see ka paktsis algusest peale ette nähtud, liitriikide esitajad. Omalajal olid ette nähtud ka Ameerika Ühendatud riigid, aga et nad rahvasteliitu ei astunud, siis langes Ameerika välja. Abiesimeesteks valiti: Chamberlain, Briand, Ishü, Jaapani esitaja, Scialoja, Itaalia esitaja, Figueroa, Quatemala ja parun Lehmann, Libeeria, neegrite riigi esitaja. Komisjonide esimeesteks valiti: Motta, Fitzgerald, Iri, Villegas, Tshiili, Titulesco, Rumeenia, Mensdorff, Austria ja Brouckere, Belgia esitajad.

Mandaatkomisjoni on valitud Balti riikide esitajaid. Viimasel täiskogu istungil valiti meie delegatsiooni liige, härra kindral Laidoner, ja märtsikuu täisistungi puhul oli mandaatkomisjoni liikmeks Läti esitaja Schumans.

Võidakse küsida, miks ei valitud büroosse ühtki Balti riikide esitajat? Minu arusaamise järgi mitte mingisuguse põhimõtte pärast, vaid ei olnud soovijaid. Meie teame, et Eesti delegatsiooni liige on olnud III täiskogu abiesimeheks, ja arvan, see peaks meid rahuldama. Meie toetasime Soome kandidatuuri abiesimehe kohale, kuid ilma et Soome esitaja oleks tahtmist avaldanud valitud saada. Ja jäigi valimata, olgugi et teatav arv hääli minister Setäläle anti.

Meil on niisugune arusaamine, et Balti riikidel tulevikus rohkem vast kui seni tuleb kontakti pidada teiste riikide gruppidega, et sel teel siis, kui see vaja ja tarvilik, oma esitajad viia nõukogusse ja ka teistele valitavatele kohtadele. Siinkohal lubatagu paari sõnaga puudutada ka rahvasteliidu täiskogule esitatud delegatsioonide arvu, koosseisu ja delegatsiooni liikmete arvu. Esitatud olid: Inglismaa 27 liikmega, Poola

26 liikmega, Prantsusmaa 25 liikmega, Saksa-
maa — 23, Serbia — 16, Rootsi — 10, Taani —
9, Ungari — 9, Soome ametlikult 6, aga peale
selle võtsid osaliselt osa 3 esitajat, seega kokku
9 esitajat, Norra 8, Luxemburg — 5, Bulgaaria
4, Eesti, Läti, Leedu — igaüks — 4, kuid kahel
viimasel riigil on alaline delegaat rahvaste-
liidu juures olemas. Meile tundus meie
delegatsiooni koosseis vähesena, eriti arvesse
võttes seda asjaolu, et meil alaline esitaja rah-
vasteliidu juures puudub.

Kui nüüd üle minna küsimuste juurde,
mis üksikutes komisjonides arutusele tulid,
siis oleks järgmist teatada. Rahvasteliidu
juures töötab täiskogu istungi puhul 6 komis-
joni: I ehk juriidiline komisjon, II — teh-
niline komisjon, III — desarmeerimise komis-
jon, IV — eelarve-komisjon, V — sotsiaalne
komisjon ja VI — poliitiline komisjon. Meie
delegatsioon jaotas töö omavahel järgmiselt:
I komisjoni liikmeks määrati Akel, ase-
täitjaks Schmidt, II komisjoni liikmeks Lai-
doner, asemikuks Öpik, III komisjoni liik-
meks — Laidoner, IV komisjoni liikmeks —
Schmidt, asetäitjaks Öpik, V komisjoni —
Schmidt, asetäitjaks Öpik ja VI komisjoni —
Akel, asetäitjaks Schmidt. Esimeses või
juriidilises komisjonis tulid arutusele järg-
mised küsimused: 1) nõukogu liikmete vali-
mise küsimus, vastavalt nõukogu ettepanekule
4. septembrist; 2) rahvusvaheliste konflik-
tide lahendamine rahulikul teel; 3) arbitraash,
julgeoleku ja väevähenduse konventsioonide
ja lepingute sõlmimise teel; 4) lord Cecil'i
ettepanek, ära otsustada, missugused küsi-
mused võivad kuuluda rahvasteliidu tööpiir-
konda.

Mis nüüd puutub esimesesse küsimusse,
siis oli sellest juba eelpool jutt. Komisjon
esines oma resolutsiooniga täiskogule, mida
nagu ma ütlesin, ühel häälel aktsepteeriti,
toimetada 9 nõukogu liikme valimist nii, et
esimast tulevad valimisele 9 liiget, siis nende
hulgast määrata 3 liiget 3 aasta peale, 3—
2 aasta peale, 3 — 1 aasta peale. Ühtlasi tuli
samas komisjonis praegunimetatud küsimusega
arutusele ka tagasivalitavuse küsimus.

Mis puutub teise küsimusse, see tähendab
rahvusvaheliste konfliktide lahendamine rahu-
likul teel, siis olid need küsimused arutusel
III, see on desarmeerimise komisjonis, ja
nad pääsesid esimesse komisjoni, millest mina
isiklikult osa võtsin, ainult selleks, et neid
juriidilisest küljest läbi vaadata ja siis vastav
ettepanek teha täiskogule. See ettepanek
tehti III komisjoni nimel, ja täiskogu võttis
25. septembril, see on viimasel istungi päeval,
siis järgmised resolutsioonid vastu. Nendes
resolutsioonides konstateerirakse: 1) et täis-

kogul tungiv soov on jalule seada vastastikune
usaldus rahvaste vahel; 2) et ikka kasvab vahe-
kohtu ja tagatislepingute arv, mis on seni
sõlmitud rahvasteliidu pakti alusel ja Genfi
protokolli põhimõtetele ja selle püüde teosta-
mine on paremaks tunnustatud; 3) tsivili-
seeritud rahvaste välispoliitika põhipanev siht
olgu Locarno lepingute klauselite omaksvõt-
mine, nimelt arbitraashi ja tagatislepingute
varal kindlustada julgeolekut vaenuliste kallale-
tungimiste vastu ja 4) ülesandeks teha nõuko-
gule seda kõigile rahvasteliidu nõukogu liikme-
tele soovitada.

Neljas küsimus oli lord Cecil'i ettepanek —
otsustada, missugused küsimused kuuluvad
rahvasteliidu tööpiirkonda. Lord Cecil'i ette-
panek seisis selles, et liigitada küsimusi, mis-
sugused kuuluvad rahvasteliidus arutusele.
Ja tema liigitas need küsimused järgmiselt.
Rahvasteliidu arutusele kuulusid 1) poliitilised
küsimused, need oleksid, eesrinnas lepingute
interpreteerimine ja 2) juriidilised küsimused,
mis võiksid rahvusvahelistest vahekordadest
tekkida. Edasi oleksid siis mittepoliitilised
küsimused, see tähendab majanduslikud küsi-
mused, sotsiaalküsimused ja tervishoidlikud
küsimused. Selle lord Cecil'i ettepaneku vastu
vaieldi väga tõsiselt ja öeldi, et kõik need
küsimused võib väga hästi lahendada rahvaste-
liidu juriidilises komisjonis, ja ei ole tarvidust
eriti seda küsimust päevakorralet võtta või
selleks mõnda ettevalmistavat komisjoni moo-
dustada, kes selles küsimuses ettepaneku teeks.
Selle ettepaneku lahendamiseks mingisugu-
seid resolutsioone vastu ei võetud, vaid küsi-
mus jäeti lahtiseks kuni rahvasteliidu tulevase
täiskoguni.

Teises või tehnilises komisjonis oli arutusel:
1) rahvusvahelise majanduskonverentsi kok-
kuastumise küsimus, 2) rahvusvahelise intel-
lektuaalse koostöö arendamise küsimus, 3) tran-
siidi korraldamise küsimus ja 4) Austriale ja
Ungarile rahalise toetuse aruanne.

Mis puutub rahvusvahelise majanduskon-
verentsi kokkuastumisse, siis murti selle küsi-
muse lahendamiseks õige ägedalt piike. Prants-
laste poolt astus nimelt välja Prantsuse dele-
gaat Louchère, kes täie ägedusega selle küsi-
muse poolt kõneles. Seletati ära, et praegune
majanduslik edu suuresti kannatab selle all,
et ei ole õiglast ja nõuetele vastavat toores-
materjalide ärajaotamist, et suuri raskusi kau-
banduslikule läbikäimisele teevad tollipiirid.
Et selles küsimuses lahendust tuua, oleks tarvis
kokku kutsuda rahvusvaheline majanduskon-
verents. Juba varemalt — ja minu teada ainus
konverents, mida korraldanud rahvasteliit —
oli Brüsselis kokku kutsutud majanduskon-
verents, mis andis häid tagajärgi, mida ka meie

oma majanduslikus elus oleme tundnud, siis oli loomulik, et põhimõttelisest küljest keegi selle konverentsi ärapidamise vastu häält ei tõstnud. Küsimus seisis ainult selle konverentsi organiseerimises. Avaldati arvamist ja vahetati mõtteid selle üle, keda tuleks üksikute riikidel majanduslikule konverentsile läkitada: kas peaksid delegaadid olema paremad majanduselu tundjad, eksperdid, kes väljaspool valitsusaparaati tegutsevad, kas peaksid need olema otsekohe üksikute valitsuste esitajad, kas tuleb enne ära pidada ekspertide konverents ja pärast valitsuse esitajad ehk diplomaadid saata konverentsile? Igatahes tuldi otsusele, et otstarbekohane oleks, kui vastavad valitsused delegeriksid sellele majanduskonverentsile valitsuse esitajad — eksperdid.

Teine küsimus, rahvusvahelise intellektuaalse koostöö arendamine, on iseenesest väga tähtis küsimus, ja on riike ning rahvaid, kes õige palju selle küsimuse heaks on suutnud ära teha. Eriti on Prantsusmaa õige suure summa selle koostöö arendamiseks andnud. Selle summaga on käima pandud rahvusvahelise intellektuaalse koostöö instituut, mida juhatab Louchère Pariisis ja kuhu mitmest riigist teadlased on kokku kutsutud. Seda ettevõtet on ka mõni teine riik tuntavalt toetanud, nende hulgas Poola. Selle intellektuaalse koostöö sihid on õige laialdased. Seal on katsutud kirjandust ja raamatuid sinna saata, kus nende järele eriline tarvidus. Seal on katsutud bibliograafia alal midagi ära teha; sinna võivad teatada teadlased ja ülesleidjad oma vaimutöö tagajärgi. Seal võivad ülesleidjad iga silmapilk teateid saada selle kohta, missugused vaimutöö saavutused juba kuskil ilmas liikumas on ja mille kallal mitte ei tarvitseks kui paralleel jooksva töö kallal tegutseda.

Transiidi korraldamise küsimuseks mõeldi kokku kutsuda konverents ja murti piike selle üle, kas see konverents kokku kutsuda väljaspool Euroopat, nimelt Ameerikas. Kuna nüüd Lõuna-Ameerika rahvastel oma kaal on, siis paistiski nii, nagu määrataks tulevaseks transiidi-konverentsi kohaks Montevideo. Kuid meie seisukohalt oli see ettepanek ebasoodne, mida meie pooldada ei võinud sellepärast, et meie delegaatide väljasaatmine sinna oleks eriliste raskustega seotud. Küsimus leidis lahenduse sel teel, et kui tuli lahendamisele kulude küsimus, siis keelduti selleks otstarbeks raha määramast, ja kõik oletused on nüüd selle poolt, et järgmine konverents Euroopas kokku tuleb.

4-ks küsimuseks oli Austria-Ungarile rahalise toetuse andmine, nagu teada, on need riigid oma kohustused rahvasteliidu vastu juba täitnud.

Kolmandas komisjonis oli arutamisel desarmeerimise küsimus. See on üks suurematest küsimustest, mis oma programmi on võtnud rahvasteliit. Juba varakult 1922. a. tegi Prantsuse esitaja Jouvenel ettepaneku, kaalumeisele võtta, kuidas kindlustada rahvaste julgeolekut ja pärast esinesid ettepanekuga prantslane Requin ja lord Cecil, kuidas kindlustada rahvaste julgeolekut, kas vastastikuste kokkulepete teel, või regionaalsete lepingute teel. Sel teel loodeti välja minna väevähenduste peale, mis vist ilma erandita iga riigi büdshetti kergendaksid, kuna kindel on, et väevähendamine igal riigil enam kui soovitav asi on. Aga seda küsimust ei suudeta ühe käeliigutusega lahendada, sest ei või ükski riik välja minna oma sõjajõudude vähendamise peale, enne kui tal mingit tagatist või garantiid ei ole, et teda sõjakeeru ei tõmmata. Kuid raskem oli teine küsimus, et kas on praegusel momendil eeltööd niisuguse staadiumini jõudnud, et võimalik oleks desarmeerimise konverentsi kokku kutsuda ja eeldada, et see konverents praegu suudaks mingisuguseid tegelikke otsuseid teha. Tähen dati, et see ettevalmistuse komisjon üle saja koosoleku on pidanud, kuid siiski veel ei ole jõutud kindlate ja konkreetsete ettepanekuteni. Kuid teiselt poolt ja nimelt prantslaste poolt toonitati siiski rahvusvahelise desarmeerimise konverentsi ärapidamise tarvidust, ja kui nüüd eeltööd niikaugele jõuavad, siis võib loota, et see konverents kokku astub enne tulevast rahvasteliidu täiskogu istungit, see tähendab, enne sügist 1927. a.

Neljandas komisjonis oli arutusel rahvasteliidu eelarve, mis tulevaseks eelarve-aastaks 24,5 miljoni Shveitsi frangi suuruses on ette nähtud. Sinna hulka ei kuulu mitte ainult rahvasteliidu, kui niisuguse, enese kulud, vaid kõigil on teada, et rahvasteliidu kõrvalosana töötab rahvusvaheline tööbüroo ja niisama kuulub ka rahvasteliidu külge rahvusvaheline alaline kohtukoda.

Viiendas — sotsiaalses komisjonis oli arutusel oopiumiga kauplemise küsimus. Õige pika vaidluse järele võeti vastu resolutsioon, ühineda siin Genfi konventsiooniga. Edasi arutati sotsiaalses komisjonis naiste- ja lastekaitset, kus pikalt mõtteid vahetati selle üle, kuidas rahvasteliit, kui rahvusvaheline organ, suudaks neid küsimusi lahendada või paremusele viia. Tähen dati mitmelt poolt, et naiste abi ja naiste töö mitmeti päris uutel aladel tähelepanemist väärrib. Tähen dati näiteks sakslaste poolt, et Inglise kõlbliku politsei ametnikud Kölnis suurepäraselt oma ülesandeid täidavad. Edasi jõuti küsimuse juurde, mis väga suure ulatusega on, see on prostitutsiooni küsimus, ja jõuti välja, et prostitutsiooni küsimust siiski

mitte omaette lahendada ei saa, kui ühes sellega arutamisele ei võeta alkoholismi küsimust.

Edasi anti aru naistekodude tegevusest, mis on asutatud Süürias ja Konstantinoopolis selleks, et neile Türgi naistele, kes end päästavad sellest reshiimist, mis seal maksmas oli, kuidagi kodu ja abi pakkuda ja võimaldada.

Edasi järgnes sotsiaalküsimus — pagulaste küsimus, Eesti delegatsioon tarvitas juhust, et rahvasteliidu komisjoni tähelepanu juhtida nende olude peale, mis siin pagulaste suhtes nähtavale tulevad. Rõhutati meie delegatsiooni esitajate poolt, et meie väikesel rahval õige suur arv pagulastest meie hoole alla on sattunud. 1½-miljonilise rahvaarvu juures on meil ligi 18.000 pagulast. Need ei ole pagulased, kes paremat otsides Eestisse on tulnud, vaid need, kes siia jõudnud oma halva saatus tõttu. Meie mõtlesime põhja-lääne armee riismeid, kellel mujale minna ei olnud ja kes õige haletsemisvääriilises seisukorras Eestisse jõudsid ja siia peatuma jäid. Edasi tähendasime meie selle peale, et meil nende pagulastega sugugi kerge ei ole, sest meie oleme sunnitud neile, kui meie riigis elutsevatele inimestele, kes väljapääsemata seisukorras on, abi andma. On kindel, et see meilt hulk riiklikke ressursse nõuab.

Veel teine küsimus tuli sel puhul arutamisele. Nimelt peeti maikuul konverentsi Genfis pagulaste küsimuste asjas. Sellest konverentsist võttis osa meie esitajana härra Pusta. Konverentsil ei sõlmitud mitte konventsioon, vaid võeti vastu resolutsioon, millel sooviavalduse tähtsus oli. Selle resolutsiooni või sooviavalduse 9. punktis nähakse ette, et pagulastele passide väljaandmise juures pagulasele tuleb makstada erimaksuga, nimelt iga passi peale peale harilikkude kulude veel panna nõndanimetatud Nanseni margid 5 Shveitsi frangi suuruses. See tähendab teiste sõnadega, see oleks pagulaste maksustamine pagulaste eneste jaoks. Nii viisi kokkuvõetud rahadega mõeldakse väljarändamist või edasilikumist pagulastele kergendada. See nõndanimetatud „12. mai arrangement“ oli meie esitaja poolt alla kirjutatud, kuid siseministeerium on asja läbi kaalunud ja ütleb, et meie pagulaste viletsa ainelise seisukorra pärast oleks seda Eestis täiesti võimatu läbi viia, et neid väga rasketes oludes elavaid inimesi veel teiste kasuks makstada. Minu teada ei ole need Nanseni margid seni väga suurt tarvitamist leidnud. Neid on ostnud, minu teada, 4000 Shveitsi frangi eest Shveits ise.

Kuuendas, see on poliitilises komisjonis oli arutamisel orjadepidamise küsimus. See küsimus okupeeris õieti kuuenda komisjoni suurema tööaja ja tööjõu. Juba alguses, kui

asuti selle mõiste vormuleerimisele, mis on orjus, ei jõutud kaugeltki ühisele seisukohale, vaid valiti komisjoni kõrvale veel alamkomisjon, kes vahetevahel kaks korda päevas oma koosolekuid pidas. Selle komisjoni kõrvale valiti veel redaktsiooni komisjon, ja viimati jõuti nii kaugele, et alla kirjutati orjadepidamise küsimuse lahendamise konventsioonile, kuhu ka meie delegaat oma allkirja andis. Meie delegatsioonil ei olnud mingisuguseid erilisi kaalumisid seda mitte teha. Selles tuuakse küll ette sunniviisil tehtavaid töid, mille alla võiksimahutada meie mõnda servituudi näol lasuvat kohustust, ütleme kas teede tegemist ja nõnda edasi. Aga meile see punkt ei tee mingisuguseid raskusi ja sellepärast oleme sellele konventsioonile alla kirjutanud.

Edasi järgnes kuuendas komisjonis Cecil'i ettepanek — sõlmitud lepingute registreerimise kiirendamine. Nagu teada on kõik rahvasteliidu liikmed kohustatud lepinguid, mis nad sõlminud on, rahvasteliidus deponeerima. Nii lihtne kui see protseduur iseenesest ka ei ole, ei tehta seda mitte küllalt kiirelt, ja see ettepanek käibki selle kohta, et nõukogu kaudu meelde tuletada rahvasteliidu liikmetele, et need, kellel selles suunas kohustused täitmata on, seda võimalikult kiires korras teeksid.

Edasi järgnes poliitilises komisjonis Nanseni ettepanek — mandaatide läbivaatamise või revideerimise küsimus. See on muidugi õige laiaulatusliku tähtsusega küsimus, kuid ta ei tahtnud kuidagi liikvele pääseda, ja nii lükati selle küsimuse otsustamine edasi järgneva täiskogu istungini.

Tuleks veel ühe asja juures peatuda. Nimelt tõstis viimase täiskogu istungil Soome delegatsioon õige teravalt päevakorra küsimuse, nimelt teha täiskogule ettepanek, et rahvasteliit võtaks oma programmi alkoholismi küsimuse uurimise. Omalt seisukohalt pean ütlema, et sellele küsimusele käiguandmiseks õige mitmed teed lahti olid. Oleks võinud seda küsimust ette tuua sel puhul, kui nõukogu oma tegevusest aru andis. Nagu parlamentaarse korra juures riigieelarve puhul kõiki küsimusi päevakorda võtta võib, nii oleks võinud Soome delegatsioon seda seal ka ette kanda, ja seda ettepanekuna täiskogu juhatusele üle anda. See küsimus oleks veel teisel teel käiku leidnud, nimelt sel puhul, kui ühenduses prostitutsiooni küsimusega alkoholi küsimus kaalumisele võeti. Kuid Soome jäi oma eriettepaneku juurde. Nimelt oma allkirjaga, ja sinna juurde nõutades veel teiste riikide allkirju, tegi Soome ettepaneku rahvasteliidu täiskogule, et see vastu võtaks otsuse, mille järgi alkoholi uurimise küsimus rahvasteliidu programmi kuuluks. Sellele sisseandele nõu-

tas Soome allkirju ja sai neid Poolalt, Rootsil. Eesti valitsusel on võimalik selle küsimusega edaspidi ühineda või adhereerida.

Minu härrad! See oleks lühike ülevaade rahvasteliidu 7. täiskogu tööst. Saksamaa vastuvõtmine rahvasteliitu, rahvasteliidu nõukogu ümberkorraldamine, üleilmliku majanduskonverentsi kokkuastumise ja desarmeerimise konverentsi kokkukutsumise tõsine kaalumine — need on selle töö vastuvaidlemata suured tulemused. Sest kui tõestub see, millele alus pandud praegu Genfis, kui jõutakse veendumusele, et majanduspoliitika on ainus reaalspoliitika alus, kui tuntakse ära, et seda poliitikat ei tohi piirata riikide piiridega ja tollimüüridega, kui saab võimalikuks vähendada relvastust, sõjariistu — kui see kõik teostub, kui isegi püüd sinna poole rahvaid ühes sihis liikuma paneb, siis peab rääkida võima uuest epohhist rahvastevahelises koostöös rahu ja inimkonna heakäekäigu huvides, nagu seda teib president Nintchitch. On see nii, siis võib vähemalt osaliselt rahvasteliidu 7. täiskogu koosolekut selle uue epohhi inaugureeriaks pidada. Võib olla, et see on optimism? Kindlasti. See on optimism. Aga optimism ei tohiks meie väikese ja noore riigi tegelastele halb seltsiline olla. Meie oleme endid iseseisvalt püsti ajanud, meie oleme täisväiriliseks liikmeks saanud suurte ja vanade riikide peres, meie teeme tööd igal alal ja täidame oma kohuseid täie tahte ja hea südametunnistusega, meie oleme julged oma õiguste kaitsmises. Öelge, kas tohime meie oma lühikese mineviku üle kui iseseisev rahvas kaevata ja pessimistid olla? Mina arvan, et mitte. Mina arvan ka, et tulevik peab meile head tooma, kui meie ise endid hoolimatult häтта ei vii. Tuleb kinni pidada sellest joonest, tuleb aga otsida ka uusi teid oma tiibade laiendamiseks rahvastevahelises töös. Üks soodsamatest paikadest selleks on nimelt see rahvusvaheline organ, mis äsja oma 7. täiskogu istungit pidas.

5. Väljaveotolli Juhataja **R. Penno:**
§ 1. p. 1. muutmise seadus — Rkl. Lehtman'i poolt on ettepanek, anda välja-
J. Lehtman'i veotolli § 1. p. 1. muutmise seaduseelnõu rahaas-
ettepanek. janduse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni antud.

6. Riigitöölise **J. Voiman** (stp): Teen
ühekordse palgalisa seadus— ettepaneku, riigitöölise
Eesti sotsialistliku tööliste ühekordse palgalisa seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni.

partei Riigikogu rühma ettepanek.

tud.

7. Kriminaalseadustiku komisjoni valimine.

Riigikogu juhatus paneb ette, valida kriminaalseadustiku läbivaatamiseks 5-liikmeline erikomisjon. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud ja otsustatud valida kriminaalseadustiku läbivaatamiseks 5-liikmeline erikomisjon. Kriminaalseadustiku komisjoni liikmeteks on ette pandud järgmised Riigikogu liikmed: Karl Tamm, Jaakson, Jõeäär, Kalbus ja Laur. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta? (Hüüded: Korraga!) (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on tähendatud Riigikogu liikmed valitud kriminaalseadustiku komisjoni liikmeteks.

8. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmise seadus — I lugemisel.

Maakomisjoni aruandja **A. Vomm:** Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt esitati seaduseelnõu, mis käsitab II Riigikogu poolt vastuvõetud maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse muutmist. Nimetatud eelnõus on ette nähtud kaks muudatust: 1) kirikuteenijatele, senistes alalistes asukohtades väljaspool linnade ja alevite administratiiv-piire asuvatest koguduste maadest, antakse nimetatud seaduse põhjal 75 hektaari asemel 25 hektaari, kusjuures koguduste ühe teenija tarviduseks eraldatud maa-ala ei või olla üle 15 hektaari. Edasi kustutatakse märkus. Märkus kõneleb armuadra-maadest. Maakomisjon, arutades esitatud seaduseelnõu, leidis, et esimest osa — kirikumaade normi vähendamist — ei saa soovitavaks pidada põhjustel, et kirikumaade tagasiandmine või võõrandamisest vabastamine on juba teostatud. Nii on maad tagasi antud sellest ajast, kui seadus maksma on hakanud, 40 kogudusele, kokku 2.770 hektaari. Nüüd on need maad lõpulikult planeeritud ja dokumentidega tagasi antud, nõnda et kogudused võivad maad kreposteerida.

Sellepärast ei saanud maakomisjon ühineda esimese osaga. Märkuse kustutamise pidas maakomisjon võimalikuks, sest märkus käsitab armuadra-maid. Armuadra-maad on seni valitsuse poolt tagasi andmata. Armuadra-maad asuvad suuremalt osalt Saaremaal, kus nad on välja antud mitmes kohas asunikku-

dele põlise pidamise õigusega, nii et maakasutajad on hooneid ehitanud. Sellepärast pidas maakomisjon soovitavaks, et märkus kustutatakse ja armuadra-maad ei tuleks kirikutele tagasi anda, vaid jääksid nende kasutada, kellele need maad on kasutamiseks välja antud. Maakomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

9. Kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üürinormide maksvuse pikendamise seadus — I lugemisel.

Omavalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand:** Praegumaksivad kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üürid on üüriseaduse põhjal maksuma pandud 1923. aastal augustikuust saadik ja pikendatud kuni käesoleva aastani.

Nende üürinormidega on lugu hoopis parem, kui see on üldises kodanlikus üüriseaduses määratud üürinormidega, mis täitsa iganenud on. Kuna kodanliku üüriseaduse järgi, mis maksev 1921. aastast, lubatud üür võib olla 40—60 korda kõrgem 19. juulil 1914. a. maksetud üürist, millest tegelikult vabatahtlikult 2—3 korda enam maksetakse, on sõjavæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üürinormid 1914. aastaga võrreldes umbes 120 korda kõrgemad ette nähtud. Nii näiteks oli 1914. aastal ühe sõduri kohta arvatud 9 rubla üüri, kuna praegu kogukondlikkudes kasarmutes maksetakse 216 marka ruutmeetri eest. Iga sõduri kohta arvates 5 ruutmeetrit, teeb see välja 1.080 marka ühe sõduri kohta. See on 120 korda kõrgem kui 1914. aastal. Eraomanikkudele maksetakse veel $\frac{1}{3}$ enam. Selle tagajärjel ei ole ka ruumide omanikud seni kaitsevæelaste poolt maksetava üüri kohta nurinat avaldanud, sest üürinormid on siin tegeliku elu nõudega enam-vähem tasakaalus. Sellepärast ei leia ka Vabariigi Valitsus põhjust praegu kaitsevæe üürinormide muutmist ette võtta ning ei näe ka ligemas tulevikus mingisuguseid põhjusi olevat nende muutmiseks ja on sellepärast 1927./1928. aasta eelarve-aasta kohta tehtud eelarve-kavas kaitsevæe üürinormide aluseks need normid võtnud. Neist motiividest välja minnes on Vabariigi Valitsus esitanud Riigikogule käesoleva seaduseelnõu, mille järgi üürinormid muutmatult tuleksid pikendada 31. märtsini 1928. a., see tähendab 1927./1928. eelarve-aasta lõpuni.

Omavalitsuse komisjon, seaduseelnõu läbi

vaadates, ühines seaduseelnõuga ja selle motiividega ning paneb ette, seaduseelnõu muutmata vastu võtta. Omavalitsuse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

10. Kartuliteveo Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Lehtman:** Käesoleva seaduseelnõu sisu seisab selles, et ta jätab endisest seadusest ühe paragrahvi

välja, ja see paragrahv on järgmine: „Isikutel ja asutustel, kes soovivad kartulid välja vedada, peab olema sellekohane luba. Loa annab põllutööminister kokkuleppel kaubandus-tööstusministriga“. Juba sel ajal, kui kartuliteveo kontrolli seadus vastu võeti, tekkisid vaidlused, kas see paragrahv on otstarbekohane. Nüüd on elu näidanud, et see paragrahv liigne on. See paragrahv nõuab loa muretsemist sel korral, kui isikud tahavad kartulid välja vedada, olgu see ükskõik mis-sugusest kohast, ka pealinnast, kaugelt saarte pealt, igalt poolt peavad isikud siia tulema, et sellekohaseid lubasid muretseda. See on väga raske, sest neid väljavedajaid on palju. On juba üle 160 loa välja võetud ja sellepärast muutub niisuguste lubade andmine lihtsalt koormavaks. Neid väljavedajaid on niipalju, et mingisugust tähtsust ei ole lubade andmisel, sest neid väljavedajaid ei jõua kontroleerida. Kui nende lubade väljaandmine ära jääb, siis arvavad mõned, et see takistab kartulite väljaveo tegelikku kontrolli. See ei ole nii, sest kartulid veetakse välja kontrollpunktide kaudu. Nagu teie teate, kõik riigid kartuli headuse kontrolli ei nõua ja sellepärast on sinna kartulivedu palju kergem. Kui nüüd inimesi sunnitakse neid väljaveolubasid muretseda, siis tehakse väljavedu nendesse riikidesse asjata raskeks, sellepärast pooldas komisjon lubade kaotamist. Komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

11. **L. Johanson'i küsimine** (**L. Johanson** (stp) (loeb):
1) Kas ja missuguseid abinõusid mõtleb Vabariigi Valitsus tarvitusele võtta

võitlemise kohta ja töö-hoolekandeministri vastamine küsimisele.

sarlakihaiguse laialilagunemise piiramiseks?

2) Mis on tervishoiu peavalitsus teinud tähendatud taudi vastu võitlemiseks?

3) Kas vastab tõele, et pealinnas koole ja haigetekodusid ei saa desinfitseerida aparaatide puudusel?

4) Missuguses ulatuses on see taud praegu levinenud?

Töö-hoolekandeminister O. Tief: Ette pandud küsimiste peale on minul Vabariigi Valitsuse ülesandel au järgmist vastata. Ma arvan, et otstarbekohasem on alata vastamist ümberpööratud järjekorras, nimelt ma vastan esmalt 4-da punkti peale: Missuguses ulatuses on see taud praegu levinenud? Selle kohta on minul järgmised andmed: Jaanuaris — 235; veebruaris — 195; märtsis — 288; aprillis — 157; mais — 122; juunis — 153; juulis — 169; augustis — 110; septembris — 246; oktoobris — esimese kümne päeva jooksul 165. Surevus on olnud augustikuul 1, septembris 1 ja oktoobris 5. Kui ülevaate saamiseks, missugune on selle haiguse levimine teistel maadel, võtame tähtsamate välisriikide 1920. kuni 1925. a. andmed, siis näeme järgmist: Inglismaal 1920. a. 119.490 sarlakijuhutumist, Taanis 12.285, Soomes — 1.970, Lätis — 2.572; Hollandis — 6.208; Poolas — 16.664; Eestis — 2.549. Järgmisel, 1921. a.: Inglismaal — 137.073; Taanis — 11.093; Soomes — 1.359; Lätis — 1.532; Hollandis — 4.045; Poolas — 28.164; Eestis — 1.433; (J. Voiman, stp: Miks nad üldse on ette kantud? Protsent on palju ülevaatlikum.) 1925. a. Inglismaal — 91.357; Taanis — 2.752; Soomes — 1.697; Lätis — 2.767; Leedus — 1.505; Hollandis — 11.628; Poolas — 25.210 ja Eestis — 775.

Mis neist arvudest järeldada võiks? Nendest arvudest võib ühte järeldada, et see haigus on levinenud väga mitmet moodi, selle peale vaatamata, kas on riik kultuuriline või vähema kultuuriga. Inglismaal on kogu aeg olnud väga suur sarlakihaiiguse levimine, niisamuti ka mitmes muus kultuurriigis, nagu Hollandis. Mis puutub Eestis sarlakihaiiguse levimisesse, siis võib öelda, et see üldiselt iseäranis suur ei ole ja protsentides võrreldes teiste riikidega midagi iseäralikku ei paku.

Järgmine küsimine on: Kas vastab tõele, et pealinnas koole ja haigetekodusid ei saa desinfitseerida aparaatide puudusel? Ei vasta tõele. Tallinnas on tervishoiu osakonna käsutuses 9 formaliin aparati ja 4 inimesest

koosnev desinfitseerimise salk. Edasiliikumise abinõuna on tarvilusel teiste abinõude hulgas ka auto. Kaebtusi desinfitseerimise puudulikkuse üle tervishoiu peavalitsusele ei ole tulnud.

Teine küsimine on: mis on tervishoiu peavalitsus teinud tähendatud taudi vastu võitlemiseks? Selle kohta tuleb niipalju tähendada, et tervishoiu peavalitsuse ülesandeks on eestkätt selle järgi valvata, et vastavad kohapealsed asutused oma ülesandeid täidaksid ja kõik neile seaduses ettenähtud abinõud tarvitusele võtaksid ja haiguse ilmutumise puhul sellest otsekohe teataksid. Selles asjas on tervishoiu peavalitsus kõik teinud. Peale selle on tervishoiu peavalitsus vastavad instruksioonid andnud. Tervishoiu peavalitsus on muuseas sarlakihaiiguse kohta väikese lendlehe välja lasknud, ja see on laiali saadetud kõigile omavalitsustele. Kuna Tallinnas viimasel ajal sarlakitaud eriti laiali on lagunenud, on veel ringkiri saadetud kõigile linna koolivalitsustele ja maakonnavalitsustele selle haiguse kardetavuse selgitamise kohta ja vastavad juhtnöörid selle kohta, mis tuleb selle haiguse ärahoidmiseks ja likvideerimiseks ette võtta.

1) Esimene küsimine: Kas ja missuguseid abinõusid mõtleb Vabariigi Valitsus tarvitusele võtta sarlakihaiiguse laialilagunemise piiramiseks?

Selle kohta tuleb tähendada, et nagu juba eeltoodud arvudest selgus, on meil küll sarlak praegusel korral võrdlemisi laiali lagunenud, kuid mingisugust erilist nähtust praegu ei ole, mis sunniks erakorralisi abinõusid tarvitusele võtma. (L. Johanson, stp: Mis mõtlete erilise nähtuse all?) Vabariigi Valitsus võiks muidugi koosolekute vabadust kitsendada ja etendusi ära keelata, kuid selleks erilist tarvidust ei ole olnud. Ainukene abinõu, mida tarvitusele võeti ja mis õieti erakorraline, on see, et koolid üheks nädalaks suluti. See abinõu on tarvitusele võetud haridusministri korraldusel, ja selle otstarb on paremini ja põhjalikult desinfitseerimise koolides ette võtta. Koolide sulgumine on ette nähtud Tallinnas ja Türil sarlakite puhul ja Pärnus leetrite puhul. Muid erakorralisi abinõusid praegu tarvitusele võtta tarvis ei ole. Kui nende abinõude järgi peaks tekkima tarvidus, see on sel puhul, kui selgub, et haigus suurema hooga levinema hakkab, siis võetakse vastavad abinõud tarvitusele.

12. A. Luige
küsimine põllutööministrile
Viljandi maa-

A. Luik (tp) (loeb):
Palun põllutööministrilt seletust:

1) Mispärast ei ole teine

konna Adavere asunduses väljaantavate käsitöölaliste-kohade asjus ja põllutöömistri vastamine küsimisele.

käsitöölisekoht seni käsitöölisele välja antud?

2) Mispärast on nimetatud käsitöölisekoht antud masinaühisusele?

3) Millal kavatses põllutöömister seda kohta masinaühisuselt edasi anda käsitöölisele?

Põllutöömister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pean ütleva, et selle küsimuse peale on kaunis keeruline vastata selle tõttu, et kerge ei ole küsimise tuuma kätte saada, näiteks „mispärast ei ole teine käsitöölisekoht seni käsitöölisele välja antud?“

Missugune teine? Kus? Oleks parem olnud, kui seda asja selgema küsimuse otstarbel lugupeetud küsija põllutöömisteeriumis enne oleks selgitanud, siis oleksin ka mina võinud täpsemalt vastata, kui see mul, võib olla, praegu võimalik on. Arvatavasti on selle „teise“ käsitöölisekoha all mõeldud krunti, mida praegu kasutab kohalik masinatarvitajate ühisus. Oieti ei ole see koht mõeldud käsitöölisekohana, vaid ehituskruundina — suurus on temal kõigest 0,46 tiinu. Praegu on see masinatarvitajate ühisusele välja antud kuni 1927. a. 1. maini saekaatri paigutamiseks ja lattide ning palkide lõikamiseks. Kui lepingu tähtaeg möödub, — 1. mai 1927. a. kätte jõuab, siis igatahes tuleb otsustamisele, mis selle kruundiga teha, kas anda käsitöölisekohana või mõneks muuks otstarbeks. Igatahes on selle ajani veel üle aasta aega.

13. A. Luige küsimine põllutöömistrile Viljandi maakonna Adavere asunduses maade väljaandmise kohta ja põllutöömistri vastamine küsimisele.

A. Luik (tp) (loeb):

Palun põllutöömistrilt seletust:

1) Mispärast võeti 13-nelt endistelt mõisatööliselt ära heinamaad, mida nad kasutasid kuni 1925. aastani, ja anti metsaülemale ja tema abile, kuid nad ise tegelikult seda ei kasuta?

Põllutöömister **O. Köster**: Adavere asunduses on mõisatöölisi üldse 31 perekonda. Nendest on 18 perekonnale antud kohad umbes 4 tiinu suurused, kuna ülejäänutele on antud 1 ühiskoht kasutamiseks kuni üldise korralduseni. Viimase 13 mõisatöölise seas on oma õigused selgitanud 7 ja selgitamata on veel 6 töölisel, kelle kohta andmeid korjatakse, kas nad vastavad maksva seaduse määruse nõuetele, mille põhjal neile saab maad välja anda. Mõisa maja, mis asub kõneall-oleva krundi peal, on antud metskonna metsaülemale elamiseks ja maad on selle järele kokku 4,97 tiinu, millest 1,60 tiinu heinamaad. Metsaülemal, kui ma ei eksi, on õigus sellekohase määruse järgi pidada kuni 20 hektaari suurust kohta, kuna seal on rahuldatud umbes 5 tiinuga, milles 1½ tiinu heinamaad. Ja neli ja pool hektaari ühes poolteist tiinu heinamaaga ei ole minu arvates mitte palju ka metsaülemale. Kuid teisest küljest on ju ka nende mõisatöölise seisukord raske, kes selle vähese maa peal peavad olema. Kui selgub, et koha peal võimalik on heinamaad juurde leida, — igatahes peab ära ootama sellekohaste andmete saamist, — siis rahuldatakse neid ka vastavalt maaga.

14. A. Schulbach'i küsimine rahaministrile elukorterite ehituslaenu väljaandmise asjus.

A. Schulbach (töer) (loeb):

Palun rahaministrilt seletust järgmisele küsimisele:

Millal kavatses rahaminister välja andma hakata laene maale elukorterite ja põllumajandusliikude hoonete ehitamiseks 1926./1927. a. eelarves ettenähtud 10.000.000 marga suurusest fondist, vastavalt Riigikogu poolt 5. augustil 1926. a. vastuvõetud elukorterite ehituslaenu seadusele.

Juhataja **R. Penno**: Päevakord on läbi, lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 18.55 min.

Algkirjale alla kirjutatud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

